

Preferenssiutilitarismia, avointa arvokeskustelua vai yhdessä tekemistä?

Vuorovaikutteinen ympäristönsuunnittelu esteettisen hyvinvoinnin edistäjänä

Hanna Mattila

Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa ihmisten hyvinvoinnin edistämisen tavoite on perinteisesti ohjannut päämääränasettelua julkisen sektorin palveluja tuottavilla aloilla. Tämä pätee myös kaupunkisuunnitteluun, kaavoitukseen ja muuhun ympäristönsuunnitteluun. Näillä aloilla vaikutetaan erilaisten hyvinvointia mahdollistavien resurssien – esimerkiksi palvelujen, virkistysalueiden, liikkumismahdollisuuksien ja laadukkaan rakennetun ympäristön – alueelliseen jakautumiseen ja saavutettavuuteen. Julkisen sektorin harjoittamaa ympäristönsuunnittelua voidaan ainakin yhdeltä ulottuvuudeltaan tarkastella toimintana, jonka tavoitteena on hyvinvoinnin tai sen edellytysten oikeudenmukainen jakaminen tai jakautuminen (ks. esim. Lowe 1994).

Tässä artikkelissa tarkastelen suunnittelua estetiikan näkökulmasta keskittyen ympäristön esteettiseen laatuun inhimillisen hyvinvoinnin mahdollistajana. Hyödynnän tarkastelussani filosofi ja esteetikko Monroe C. Beardsleyn esittelemää esteettisen hyvinvoinnin (*aesthetic welfare*) käsitettä (Beardsley 1982). Beardsleyn käynnistämään keskusteluun pohjaten tuon esille estetiikan erityispiirteitä, jotka hankaloittavat ympäristön esteettisen laadun tarkastelua hyvinvointia koskevassa

keskustelussa. Pohdin erityisesti hyvinvoinnin jakamisen periaatteissa usein hyödynnettyjen utilitarististen kalkyylien, joissa tekojen hyvyys ymmärretään niiden tuottaman hyödyn pohjalta, sudenkuoppia. Väitän, että hyvinvointiutilitaristisista lähtökohdista päädytään helposti tilanteeseen, jossa suunnittelijat joutuvat keskittymään yksittäisten kokijoiden ympäristöpreferensseihin, sen sijaan että suunnittelun tavoitteena pidettäisiin yhteisten ja jaettujen esteettisten arvojen synnyttämistä ja suojelemista, mihin myös esteettisen hyvinvoinnin edistäminen viimekädessä perustuu. Vaihtoehtona utilitaristiselle lähestymistavalle esittelen kaupunkisuunnittelukeskustelussa paljon esillä olleen, arvokeskustelun varaan rakentuvan vuorovaikutteisen tai kommunikatiivisen suunnittelun teoriaa ja käytäntöjä. Arvokeskusteluun pohjautuva lähestymistapa näyttäytyy preferenssiutilitarismia soveltuvampana lähtökohdana julkisen sektorin suunnittelulle, joskin tälläkin lähestymistavalla on omat rajoituksensa silloin, kun keskustelun kohteena on ympäristön esteettinen laatu. Tällöin yhteistä näkemystä kannattaa etsiä paitsi keskustelemalla, myös muotoilemalla ympäristöä yhdessä.

Hyvinvoinnin käsite ja sen yhteydet estetiikkaan

Hyvinvoinnin käsitteelle on vaikeaa löytää selkeää määritelmää, vaikka käsite on ollut keskeisessä asemassa kaikkea julkishallintoa koskevassa keskustelussa koko hyvinvointivaltion historian ajan. Mielikuvissamme hyvinvoinnin käsite liittyy fyysiseen terveyteen mutta laajenee myös henkiseen hyvään oloon. Keskeistä hyvinvoinnille tuntuu olevan ruumiillisten tarpeiden tyydyttyminen, mutta henkiset ja kulttuuriset tarpeetkaan eivät ole yhdentekeviä hyvinvoinnin ylläpitämisen ja edistämisen kannalta. Kaiken kaikkiaan hyvinvointi näyttää olevan monien keskenään yhteismitattomien osatekijöiden summa, minkä takia sen määrittely ja mittaaminen on hankalaa. (Griffin 1986.)

Modernissa moraalifilosofisessa keskustelussa, jonka suuria ja vaikutusvaltaisia perinteitä ovat velvollisuusetiikka ja seurausetiikka, hyvinvointia on tarkasteltu lähinnä jälkimmäisen perinteen piirissä – ja ennen kaikkea utilitaristisen ajatteluperinteen puitteissa. Utilitarismi

on yhtäältä yksilöiden moraalisia valintoja käsittelevä normatiivisen filosofian suuntaus, toisaalta suuntaus, joka on vaikuttanut suuresti käsityksemme julkisesta päätöksenteosta ja sen rationaalisista perustoista (Goodin 1995, 4; Hardin 1988, 12). Utilitaristisessa perinteessä tekojen arvo määrittyy tekojen seurausten eli tekojen tuottaman hyödyn perusteella, mistä johtuen utilitarismin keskeiset ongelmat liittyvät hyödyn määrittelyyn sekä hyötyjen ennakoitavuuteen ja kokonaisuhyödyn laskettavuuteen (Hardin 1988, xv–xvi). Utilitarismin varhaisten pioneerien kuten Jeremy Benthamin mukaan hyödyllisin ja oikein teko on se, joka tuottaa yhteiskunnassa mahdollisimman paljon hyvää tai hyötyä mahdollisimman suurelle määrälle ihmisiä (Hardin 1988, 20–21). Benthamin avainkäsitteinä olivat etu, mielihyvä – tai mielihäpän poissaolo – sekä ennen kaikkea onnellisuus, ja tavoitteena onnellisuuden maksimointi yhteiskunnassa (Bentham 1962, 34–35). Nykyaikaisissa utilitarismin versioissa maksimoitava ”hyvä” tai ”hyöty” on tyypillisesti hyvinvointia (Griffin 1986, 7–8; Hardin 1988, ix, xv–xvi). Hyvinvointi voidaan puolestaan määritellä esimerkiksi tarpeiden tyydyttymisenä, vaikkakin myös tarpeen käsite on tunnetusti osoittautunut filosofisesti varsin ongelmalliseksi (Griffin 1986, 40–55). Koska inhimillisiä tarpeita ei ole pystytty yleispätevästi määrittelemään tai luettelemaan, hyvinvoinnin käsitettä päädytään monasti tarkastelemaan mitattavissa ja tutkittavissa olevien preferenssien kautta. Preferensseihin pohjautuvan hyvinvoinnin edistämistä on kuitenkin vaikea pitää kenenkään moraalisena velvoitteena.

Edellä esitetyn hyvinvoinnin käsitteen sekä sen filosofisen ja yhteiskunnallisen kontekstin kuvauksen perusteella hyvinvoinnin käsitteen yhteydet estetiikkaan eivät välttämättä vaikuta ilmeisiltä, jos ajattelemme estetiikkaa perinteisessä kantilaisessa merkityksessään. Kun hyvinvointikeskustelun lähtökohta on fyysisessä hyvässä olossa, modernin estetiikan katsantokulma on päinvastainen: estetiikka on Kantin jälkiä seuraten kohottanut esteettisen mielihyvän puhtaasti henkiselle tasolle jopa kieltäen sen yhteydet ruumiillisiin nautintoihin. Moderni estetiikan traditio ei myöskään ole perinteisesti keskittynyt tarkastelemaan yksinomaan mielihyvää, vaan huomiota on kohdistettu myös kokemuksen negatiivisiin ja haastaviin, jopa mielihäpään kytkeytyviin ulottuvuuksiin,

jotka nousevat esille ylevään, kauneuden vastapariin, liittyvässä teoreettisessa keskustelussa. Silloinkin kun estetiikassa keskitytään mielihyvään, esteettinen mielihyvä ymmärretään tyypillisesti pyyteettömäksi mielihyväksi. Tästä syystä utilitaristinen pyrkimys mielihyvän maksimointiin näyttytyy osittain yhteensopimattomana perinteisen estetiikkakäsityksen kanssa. Esteettisiä kokemuksia ei perinteisen näkemyksen mukaan saavuteta tietoisesti hyötyä tai mielihyvää tavoitellen.

Estetiikassa ei myöskään yleensä ole ensisijaisesti kyse utilitaristeille keskeisistä yksilöiden mielihyvistä tai preferensseistä, vaan jo Kant korosti, että esteettisiin arvostelmiin sisältyy oletus mielihyvän potentiaalisesta yleistettävyydestä. Kun puhumme kauneudesta, emme puhu vain subjektiivisesta miellyttävyydestä, vaan jostain oletetusti yleisestä ja yhteisestä asiasta ja arvosta. (Kant 1952, 57–60, 132–162, 204–206.) Estetiikan näkökulma eroaa ratkaisevasti preferenssiutilitaristien tai tarpeiden käsitteen varaan rakentavien utilitaristien näkökulmasta myös siksi, että estetiikka kytkeytyy luovuuteen ja uuden etsintään. Tästä syystä esteettisessä toiminnassa ja sen teoreettisessa tarkastelussa ei voida keskittyä vain jo valmiiksi olemassa oleviin ja tunnettuihin tarpeisiin ja preferensseihin, vaan esteettisen toiminnan tarkoituksena voisi pikemminkin olla tulevien preferenssien kartoittaminen sekä elämäntapaamme liittyvien arvojen tutkiminen ja näkyväksi tekeminen ennen kuin itsekään olemme vielä täysin tietoisia niistä. (Ks. esim. Scruton 1980, 30–36.)

Kaikki esteetikot eivät ole kuitenkaan olleet yksimielisiä esteettisen mielihyvän sekä käytännöllisten tarpeiden ja ruumiillisen mielihyvän kahtiajaon mielekkyydestä. Nykyisessä esteettisessä keskustelussa erityisesti pragmatistiseen filosofiaan nojaavat teoreetikot ovat tuoneet esille, että perinteinen jyrkkä erottelu estetiikan ja käytännöllisten tarpeiden välillä tuottaa kestäättömiä seurauksia sekä esteettiselle toiminnalle että elämänlaadulle. Pragmatistit ovatkin pyrkineet palauttamaan estetiikan samaan jatkumoon muun inhimillisen kokemusmaailman, käytännön toiminnan ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kanssa. (Ks. esim. Dewey 1980, 3–34, 252–253; Shusterman 2000, 3–33.) Pragmatistisen ajattelun vaarana on kuitenkin, että estetiikan ja käytännöllisen elämän yhteyksiä korostettaessa unohdetaan esteettisiin kysymyksiin liittyvät erityispiirteet.

Monroe Beardsleyn esittelemä esteettisen hyvinvoinnin käsite voidaan nähdä osana esteettisten käytäntöjen ja elämänlaadun välisiä yhteyksiä painottavaa pragmatistista estetiikkakeskustelua, vaikka Beardsleyn filosofian ja esteettisen ajattelun pohjana on ensisijaisesti käsiteanalyttisen filosofian traditio ja vaikka Beardsley myös pitää suurelta osin kiinni esteettisen toiminnan omalakisuudesta toisin kuin useimmat pragmatistit. Artikkelissaan "Aesthetic Welfare, Aesthetic Justice and Educational Policy" Beardsley väittää, että mahdollisuus esteettisiin kokemuksiin on oleellinen osa hyvää elämää ja että tästä syystä yhteiskunnan hyvinvointipolitiikassa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, miten mahdollisuudet esteettisiin kokemuksiin jakautuvat yhteiskunnassa. Beardsley ei kuitenkaan pyri sulauttamaan estetiikkaa saumattomasti osaksi muuta inhimillistä hyvinvointia vaan väittää, että esteettiset kokemukset muodostavat omanlaisensa kokemustyyppin ja että esteettisen kokemisen tuottamaa hyvinvointia ei voi korvata muunlaisilla hyvän elämän rakennusosilla. Tälle hyvinvoinnin lajille on siis varattava oma erityinen käsitteensä. (Beardsley 1982, 111–113; ks. myös Mattila 2002.)

Esteettinen hyvinvointi muodostuu Beardsleyn määritelmän mukaan "kaikentasoisista esteettisistä kokemuksista yhteiskunnassa tietynä ajanhetkenä". Esteettisten kokemusten taustalla on puolestaan yhteiskunnan "esteettinen varallisuus" (*aesthetic wealth*), joka koostuu yhteiskunnan kaikista esteettisesti arvokkaista kohteista. (Beardsley 1982, 113–114.) Esteettisen hyvinvoinnin jakamisen keskeisenä ongelmana on, etteivät esteettisesti arvokkaat kohteet synnytä esteettisiä kokemuksia automaattisesti, vaan kokijoiden vaihteleva kyky ja kiinnostus esteettisiin kokemuksiin vaikuttavat siihen, miten kohteiden esteettiset arvot realisoituvat kokemuksellisella tasolla. Esteettisen hyvinvoinnin oikeudenmukaista jakautumista ei voi siis suoraan saada aikaan jakamalla tasapuolisesti esteettisesti arvokkaita kohteita. Kykyjen ja kiinnostuksen jakautumiseen voi kuitenkin Beardsleyn mukaan vaikuttaa etenkin esteettisen kasvatuksen avulla. Esteettisiä kohteita koskevan tiedon lisääminen ja kokijoiden huomion kiinnittäminen kohteiden esteettisiin ominaisuuksiin voi hänen mielestään edistää esteettisen hyvinvoinnin määrää ja tasapuolista jakautumista yhteiskunnassa. (Beardsley 1982, 113–124.)

Beardsley puolustaa estetiikan omalakisuu­ta erityisesti korostaessaan, että esteettisen hyvinvoinnin edistämispolitiikan tulee pitäytyä esteettisesti arvokkaiden kohteiden jakautumisen säätelyssä ja esteettisten kokemusten edellytysten parantamisessa. Hänen mukaansa esteettisten kohteiden tuottamista ei voi eikä pidä ohjata toimintaohjelmilla, sillä tämä johtaisi konservatiivisiin ja mielenkiinnottomiin lopputuloksiin. Innovatiivisten lopputulosten saavuttamiseksi tulee jättää luovalle esteettiselle toiminnalle mahdollisuus myös kokeiluihin ja epäonnistumisiin. (Beardsley 1982, 117.) Vaikka Beardsleyn mielestä esteettisten kohteiden tuotantoa ei siis tulisi alistaa yleisön preferensseille, hän myöntää, että kansalaisten mahdollisuus luovaan esteettiseen toimintaan arkiympäristössään edistää myös omalta osaltaan esteettistä hyvinvointia yhteiskunnassa (Beardsley 1982, 119–120). Tästä näkökulmasta katsottuna rakennetun ympäristön estetiikkakaan ei voi olla puhtaasti asiantuntija-asia.

Yhdyskuntasuunnittelu – taidetta, sosiaalitekologiaa vai yhteiskunnallista arvokeskustelua?

Nykyaikaisen yhdyskuntasuunnittelun katsotaan syntyneen 1800-luvun lopulla, jolloin suunnittelu ymmärrettiin ennen kaikkea kaupunkirakennustaiteena. Kaupunkiympäristön esteettisen laadun ajateltiin jo tuolloin olevan hyvän elämän perusedellytys. Esteettisesti laadukkaalla elinympäristöllä ei kuitenkaan pyritty lisäämään pelkästään ”esteettistä hyvinvointia” vaan kokonaisvaltaista hyvinvointia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. (Taylor 1998, 10.) 1900-luvun alkupuolen estetiikka-keskeisen kaupunkisuunnittelun heikkoutena oli, että tämän suunnittelunäkemyksen puitteissa yritettiin ratkaista estetiikan keinoin sellaisia ongelmia, jotka eivät kuulu estetiikan piiriin. Ympäristön esteettisen laadun kohentaminen ei ole riittänyt poistamaan sosiaalisia ongelmia sellaisilta asuinalueilta, joille huono-osaisuus on keskittynyt. Estetiikka-keskeiseen suunnittelukäsitykseen on liitetty muitakin ongelmia: sitä on pidetty epätieteellisenä ja liian vahvasti suunnittelijan taiteellisen auktoriteetin varaan rakentuvana suunnittelutapana, sen on ajateltu tuottavan

toiminnallisesti epäonnistuneita lopputuloksia ja väitetty johtaneen myös epäviihtyisien ympäristöjen syntyyn. (Taylor 1998, 38–51.)

Näkemyksistä suunnittelusta taiteena siirtyi 1900-luvun jälkipuolella taiteen alalle, ja suunnittelua ryhdyttiin tieteellistämään ja teknistämään, jotta sen yhteiskunnallinen oikeutus saataisiin kestävämmälle pohjalle (Hall 1989, 320–341; Taylor 1998, 59–74). Vaikka suunnittelua koskevassa teoreettisessa keskustelussa huomio kiinnittyi suunnittelun tietopohjaan, arvonäkökulmakin oli käytännön suunnittelussa mukana. Jälkeenpäin on väitetty, että vaikka 1900-luvun jälkipuolen suunnittelukeskustelussa arvovalinnat kuuluivat poliittiselle päätöksentekokoneistolle, tekniseen rationaliteettiin näennäisesti nojaavat asiantuntijakulttuurit oppivat käyttämään poliittista valtaa verhoamalla teknis-tieteelliseen asiantuntijuuteen erilaisia yhteiskunnallisia arvovalintoja. (Fischer 1990; Taylor 1998, 77–81.) Tässä mielessä teknis-tieteellinen suunnittelukäsitys ei eroa taiteellispainotteisesta suunnittelukäsityksestä, jossa yhteiskunnalliset arvovalinnat kätkeytyivät esteettiin valintoihin ja taiteellisiin tavoitteisiin.

Hallinnon tutkimuksessa on kohdistettu huomiota tapoihin, joilla hallinnon asiantuntijakulttuurit ovat onnistuneet laajentamaan omaa vaikutusvaltaansa ja naamioineet tärkeitäkin poliittisia valintoja tietokysymyksiksi – siis kysymyksiksi, joiden ratkaisemisessa ei tarvita poliittisia päätöksiä tai yhteiskunnallista arvokeskustelua vaan tutkimus- ja selvitystietoa ja sen soveltamista. Suunnittelu- ja hallintotutkija Frank Fischerin mukaan asiantuntijakulttuurin filosofisena perustana on tyypillisesti utilitaristinen ajattelu. Asiantuntijakulttuureille on ominaista muuntaa arvokysymykset tietokysymyksiksi. Ihmisten mieltymykset tai toiveet yleistetään preferenssiutilitarististen laskelmien mukaisesti arvoiksi, joita julkishallinnon tulisi toiminnassaan seurata. (Fischer 1990, 72–75.) Käytännön suunnittelutyössä arvovalintoja ”tieteellistetään” tai ”teknistetään” esimerkiksi sisällyttämällä ne kustannus-hyöty-suhdetta koskeviin laskelmiin avaamatta juurikaan hyödyn käsitteen sisältöä (Fischer 1990, 26, 165–169; Taylor 1998, 68, 79–81).

Vuorovaikutteinen eli kommunikatiivinen suunnittelu on ollut puheenaiheena kaupunkisuunnittelijoiden keskuudessa. Kommunikatiivinen suunnittelu pyrkii haastamaan tietoa ja sen teknistä sovellettavuutta

painottavan suunnittelukulttuurin ja tuomaan esille suunnittelun arvosidonnaisen luonteen ja julkisen arvokeskustelun tarpeen. Kommunikatiivisen suunnittelun puolestapuhujat ovat usein vedonneet filosofi Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoriaan. Sen mukaan rationaalisuuden ei katsota rajoittuvan pelkkään päämäärarationaalisuuteen, vaan rationaalinen arvokeskustelu on mahdollista myös moraalisten – lähinnä oikeudenmukaisuutta koskevien – ja kulttuuristen ja esteettisten arvovalintojen kohdalla. (Habermas 1984; 1987; Forester 1993; Healey 1997.) Tunnetuimpiin kommunikatiivisen suunnittelun kehittäjiin lukeutuva John Forester on Habermasin teoriaan nojaten korostanut tarvetta erottaa toisistaan epävarmuutta (*uncertainty*) ja epäselvyyttä (*ambiguity*) koskevat kysymykset. Forester esittää, että epävarmuutta koskevat kysymykset voidaan ratkaista asiantuntijavoimin tekemällä tutkimuksia ja selvityksiä, kunnes varmuus saavutetaan. Epäselvyyttä koskevissa kysymyksissä tarvitaan arvovalintoja, joiden yhteydessä suunnittelun asiantuntijoiden, poliittisten päätöksentekijöiden ja kansalaisten olisi käytävä yhteistä arvokeskustelua. (Forester 1993, 9, 88–90, 104.) Habermaslaisen kommunikatiivisen toiminnan teorian ja siihen liittyvän diskurssietiikan mukaan rationaaliseen arvokeskusteluun voidaan tuoda yksityisiä intressejä ja preferenssejä, joista julkisessa argumentaatioprosessissa seulotaan esiin sellaisia intressejä ja normeja, joita voidaan pitää yhteisinä ja jaettuina preferensseinä (Habermas 1990; White 1988). Habermasin ajattelun juuret ovat Kantin moraalifilosofiassa, joka edustaa velvollisuuseettistä perinnettä toisin kuin utilitarismi. Tästä huolimatta myös normien seuraukset ovat keskeisessä osassa Habermasin teoriassa.

Yleistettävyyden vaatimus pohjautuu Kantin käytännöllisessä filosofiassaan esittelemään kategoriseen imperatiiviin, jonka mukaan moraaliset toimintaohjeet on yleistettävä kaikkia sitoviksi yleispäteviksi velvollisuuksiksi (ks. esim. Habermas 1990, 196; White 1988, 48–50). Kant ei esitä käytännöllisessä filosofiassaan julkisen koettelemisen vaatimusta, mutta hänen estetiikassaan tämä ajatus on läsnä: kategorisen imperatiivin avulla on mahdollista perustella moraalisten normien yleistettävyyttä, mutta estetiikan alueella kokija ei voi samanlaisin päättelyketjuin perustella arvostelmiaan sen enempää itselleen kuin muillekaan. Koska

kokemuksen perustana on ainoastaan subjektin oma kokemus, yleistettävyyttä kiinnittyy julkisesti esitettyihin esteettisiin arvostelmiin, joille haetaan muiden kokijoiden hyväksyntää. (Kant 1952, 58–59, 136–137.) Juuri tätä on esteettisiin arvostelmiin kuuluva julkisen koettelemisen vaatimus. Habermasin mukaan kantilaisista lähtökohdista käsin voidaan perustella yleisen edun yleisyys – sen rationaalinen perusta ja pakottomasti velvoittava luonne – huomattavasti vakuuttavammin kuin utilitaristista lähtökohdista, joissa yksityisten etujen tai intressien välille voidaan kyllä synnyttää kompromisseja, mutta viime kädessä intressit jäävät silti perustavalla tasolla yksityisiksi (Habermas 1987, 92–93).

Habermas perustelee normatiivisia kysymyksiä koskevan yhteisymmärryksen mahdollisuuden viittaamalla kielen olemukseen, mutta hän ei kuitenkaan väitä, että kielenkäyttömme tähtäisi aina yhteisymmärrykseen (Habermas 1984). Kommunikatiivisen suunnittelun kannalta on ongelmallista, että etenkin kaavoitukseen liittyvät kaupunkisuunnittelukysymykset ovat yleensä vahvasti sidoksissa maanomistajien ja muiden osallisryhmien intresseihin, jolloin päätöksentekoa on vaikeaa muuttaa yhteisymmärryshakuisiksi. Esimerkiksi maanomistajien intresseissä on yleensä saada maalleen sen arvoa lisäävää rakennusoikeutta, kun taas lähialueiden asukkaat saattavat toivoa maa-alueen säilyttämistä virkistyskäyttöön. Maanomistajalla on oikeutensa, eikä osallisiakaan voi pakottaa perustelevaan intressiensä yleistettävyyttä edes lainsäädännön keinoin. Habermaslainen kommunikatiivisen suunnittelun teoria ei kuitenkaan ole suunnittelun käytäntöjen kannalta täysin utopistinen ja hyödytön, sillä se antaa mahdollisuuden arvioida arvovalintojen rationaalisuutta ainakin jälkikäteen ja kehittää suunnitteluorganisaation toimintaa pitkällä tähtäimellä. (Forester 1993; ks. myös Healey 1997.)

Suomessa kommunikatiivinen suunnittelu nousi keskusteluihin 1990-luvun alkupuolella ja saman vuosikymmenen loppupuolella se sisällytettiin uudistettuun Maankäyttö- ja rakennuslakiin (1999/132). Kommunikatiivisen suunnittelun vastaanotto on kuitenkin ollut ristiriitaista. Jotkut suunnittelijat ovat kokeneet, että heidän asemansa yleisen edun ja sen yhden aineellistuman, hyvän ympäristön, puolustajina on uhattuna, jos suunnittelua koskevaan päätöksentekoon tuodaan entistä enemmän yksityisiä intressejä. (Puustinen 2006, 165–170, 214–227.)

Kommunikatiivinen suunnittelu onkin saanut Suomessa ja maailmalla uusliberalistisia tulkintoja, jotka antavat sijan yksityisille intresseille ja etäännyttävät kommunikatiivisen suunnittelun sen alkuperäisestä kantilais-habermaslaisesta taustasta. Esimerkiksi Suomessa pääkaupunkiseudulla on korostettu kansalaismielipiteiden merkitystä ja vedottu tutkimuksiin asumismielityksistä, joiden mukaan omakotiasuminen sekä asumisen väljyys ovat kansalaisten suosimia tavoitteita. Preferenssitutkijat ovat itsekin arvostelleet suunnittelijoita pyrkimyksistä tiivistää ja kaupunkimaistaa yhdyskuntarakennetta vallitsevien mieltymysten vastaisesti. (Kortteinen & et. al 2005.)

Tutkimuksissa ei juurikaan ole kysytty, olisivatko vastaajat valmiita habermaslaisittain puolustamaan omien asumismielitystensä ja intressiensä yleistettävyyttä. Onko mieltymys väljään omakotiasumiseen kaupunkirakenteiden ulkopuolella enemmänkin preferenssiutilitaristinen yksityisten mieltymysten summa, jonka yhteys yleiseen etuun ja yhteisiin arvoihin voidaan kyseenalaistaa? Tätä olisi syytä kysyä, sillä haja-asumisen yleistyminen tuo mukanaan lisääntyvää moottori-liikennettä, kasvavia päästöjä, kalliimpia julkisia palveluja, lisääntyvää infrastruktuurin tarvetta sekä luonnonympäristöjen ja kulttuurimaisemien pirstoutumista. Yksityiset preferenssit tuntuvat haja-asumisen tapauksessa asettuvan törmäyskurssille yleisen edun ja yhteisten arvojen kanssa, jotka julkinen sektori on asettanut suunnittelun perustaksi. Jos preferenssit ovat ristiriidassa yhteisön yleisen edun kanssa, tuskin edes utilitaristien mukaan näiden preferenssien tyydyttyminen edistäisi kansalaisten hyvinvointia.

2000-luvun alkupuolella kaupunkiseutujen lievealueille syntyneiden haja-asutusalueiden suosion syyt ovat luultavasti hyvin moniulotteiset. Tärkeimmät syyt liittynevät talouteen sekä liikenneverkoston kehitykseen, mutta ympäristön esteettisillä ominaisuuksilla näyttää myös olevan oma osuutensa haja-asumisen yleistymisessä. Luonnonympäristöjen kauneus- ja virkistysarvot ovat perinteisestikin olleet suomalaisille tärkeitä. Lisäksi viime vuosina kaupunkien ulkopuolille syntyneiden pientaloalueiden ilmiäsuista voi päätellä, että ihmiset haluavat nykyään myös oman kotinsa arkkitehtuurilta jotain muuta kuin mitä kaupunkimaisilla ja tiiviillä alueilla on tarjolla. Yhtäältä voi ajatella, että ihmiset

Sipooseen 2000-luvulla rakentunut, nykyisin Helsinkiin kuuluva Landbo on esimerkki pientaloalueesta, jolla asukkaat ovat saaneet melko vapaasti toteuttaa asumiseen liittyviä ihanteitaan. Alueen ilmiasusta näkee myös, että asukkailla on ollut käytettävissään paljon taloudellisia resursseja. Asukkaat kokevat alueen viihtyisäksi, mutta seudullisen suunnittelun näkökulmasta Landbon kaltaisia tiiviin kaupunkirakenteen ulkopuolelle sijoituvia, yksityisautoliikenteen varaan rakentuvia asuinalueita on pidetty kestäväen kehityksen tavoitteiden ja samalla myös yleisen edun vastaisina.

toivovat mahdollisuutta lisätä esteettistä hyvinvointiaan luovan esteettisen toiminnan ja oman elinympäristönsä personoinnin avulla. Toisaalta omakotirakentaminen haja-asutusalueilla pohjautuu monasti talotehtaiden valmiisiin pakettiratkaisuihin. Haluavatko ihmiset mahdollisuuksia luovaan toimintaan, vai haluavatko he sittenkin toteuttaa omia yksityisiä kuluttajapreferenssejään ilman kaupunkimaisessa ympäristössä vallitsevaa pakkoa priorisoida yhteiseen kulttuuriympäristöömme – maisemaan tai kaupunkikuvaan – liittyviä arvoja?

Rakennetun ympäristön estetiikka ja kommunikatiivinen päätöksenteko

Vaikka rakennetun ympäristön visuaaliseen ilmeeseen kiinnitetään nykyään huomiota ehkä enemmän kuin koskaan aikaisemmin, ympäristön saamaa ilmiä tuntuvat määrittävän entistä vahvemmin yksityiset tarkoitusperät – sekä yritysten intressit että kuluttajien preferenssit. Vaarana on tällöin, että rakennettu ympäristö valjastetaan heijastelemaan yhteisten kulttuuriarvojemme sijaan esimerkiksi asumisen ja rakentamisen ohimeneviä muoti-ilmiöitä. Tämä saattaa olla esimerkiksi rakennusteollisuuden tavoitteiden mukaista, mutta edistää tuskin ihmisten esteettistä hyvinvointia kovin kestäväällä tavalla.

Kommunikatiivinen suunnittelu ja yhteinen arvokeskustelu puoltaisivat paikkaansa myös ympäristön esteettisestä ilmiästä päätettäessä. Kommunikatiivinen päätöksenteko näyttäytyy kuitenkin erityisen ongelmallisena esteettisissä kysymyksissä, mikä johtuu Beardsleynkin painottamasta esteettisen toiminnan kytköksestä uuden luomiseen ja yksilöllisten ratkaisujen etsimiseen. Kommunikatiivisella päätöksenteolla voitaisiin ehkä karsia räikeimmät muotioikut rakennetun ympäristön estetiikasta, mutta jos suunnittelun täytyisi perustua konsensukseen, päädyttäisiinkö samalla väistämättömästi tavanomaisiin ja keskinkertaisiin lopputuloksiin?

Esteettisiä kysymyksiä koskevaa argumentaatiota käsitellessään Habermas ajattelee Beardsleyn tavoin, ettei esteettisten kohteiden tuottamista voi eikä pidä suoraan alistaa kommunikatiiviselle ohjaukselle. Estetiikan alueella rationaalinen keskustelu koskee ensisijaisesti olemassa olevia kohteita, jolloin keskustelun merkityksen voi tulkita liittyvän lähinnä esteettiseen kritiikkiin ja kasvatukseen. Habermasin mukaan estetiikkaa koskevassa keskustelussa perustelujen tehtävänä on ohjata havaintojamme ja tuoda jo olemassa olevista kohteista esille uusia ulottuvuuksia. (Habermas 1984, 20.) Roger Scruton on korostanut rakennetun ympäristön estetiikassa järkipäristä ajattelua ja perustelemista. Keskusteltaessa kohteiden esteettisistä arvoista pätevä perustelun tunnistaa siitä, että se saa aikaan muutoksen esteettisessä kokemuksessa. (Scruton 1980, 130.) Kokija saattaa siis onnistuneen perustelun myötä havaita ja ymmärtää

sellaisia arvoja tai ominaisuuksia, jotka eivät ole hänelle aikaisemmin näyttäytyneet. Tässä mielessä argumentaation voi väittää lisäävän esteettistä hyvinvointia ja edistävän sen jakautumista uusille kohderyhmille yhteiskunnassa. Scruton kuitenkin painottaa myös, että estetiikan alueella johtopäätökset ja havainnon kautta saadut todisteet koskevat vain yksittäistapauksia, eivätkä ole kohteiden yksilöllisyydestä johtuen yleistettävissä (Scruton 1980, 130). Argumentaation kautta ei näytä löytyvän yleispäteviä ohjeita ympäristön esteettisten arvojen synnyttämiseksi, joten järkipäisen ja keskusteleavan päätöksenteon keinot tuottaa sisältöä esteettistä hyvinvointia edistäviin toimintaohjelmiin ovat rajalliset.

Filosofisesta näkökulmasta näyttää siltä, että esteettisiä arvoja koskeva keskustelu toimii lähinnä olemassa olevan ympäristön ja arkkitehtuurin kokemista kehittäväenä ja jalostavana esteettisen kasvatuksen välineenä. Nykyään rakennetun ympäristön ja arkkitehtuurin laatua ohjataan myös vuorovaikutteisien menetelmin, muun muassa arkkitehtuuripoliittisilla ohjelmilla. Ohjelmien tarkoitus ei tosin ole ainoastaan määrittää syntyvien ympäristöjen ominaisuuksia, vaan myös esittää toimintaprosesseja laadun saavuttamiseksi tai ylipäätään vain korostaa ympäristön ja sen laadun merkitystä ihmisten hyvinvoinnille. (Mattila 2004.)

Ympäristön laatua pohtivien arkkitehtuuripolitiikkojen ongelmana on, kuinka puhua yksilöllisistä ja ainutkertaisista asioista yleisellä tasolla. Ympäristön laadusta puhuttaessa apuna ovat esteettiset käsitteet, jotka ovat filosofi ja esteetikko Frank Sibleyn mukaan merkitykseltään avoimia ja määrittelemättömiä mutta joita käytämme ja ymmärrämme sujuvasti, mikäli meillä on esteettistä herkkyyttä tai makua (Sibley 1993; Mattila 2007, 13–15). Suomalaisen kaupunkien arkkitehtuuripoliittisissa ohjelmissa on päädytty yksimielisesti tavoittelemaan esimerkiksi ”tasapainoisia”, ”ajattomia” ja ”omaleimaisia” ympäristöjä, jotka voivat käsitteiden väljyyden takia toteutua monella tavalla. Väljyydestään huolimatta käsitteet eivät ole hyödyttömiä, sillä niitä käytetään usein havaintojemme suuntaajina ja ohjaajina esimerkiksi esteettisessä kasvatuksessa tai muissa esteettisiä kysymyksiä koskevissa keskusteluissa. (Mattila 2007.)

Esteettisten käsitteiden varaan rakentuvat arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat väistävät siis Beardsleyn mainitseman uhkakuvan esteettistä tuotantoa ohjaavista ohjelmista ja toimintapolitiikoista, jotka tukahduttavat

luovuuden. Toisaalta voidaan kysyä, ohjaavatko esteettiset käsitteet rakennetun ympäristön esteettistä tuotantoa lainkaan, ja miksi ohjelmia ylipäätään laaditaan, jos niiden ohjausvaikutuksen on tarkoitus jäädä vähäiseksi.

Syntykö laadukas ympäristö keskustelemalla vai yhdessä tekemällä?

Kaupunkisuunnittelun esteettisistä ulottuvuuksista keskusteleminen on epäilemättä tarpeellista. Kaupunkitilojen ja rakentamisen ohjaaminen keskustelun pohjalta syntyneiden periaatteiden avulla on kuitenkin ongelmallista, koska suunnittelutyössä tarvitaan luovaan työhön liittyvää vapautta. Kaupunkisuunnittelussa luovaan prosessiin liittyvän vapauden tarkoituksena ei ehkä ensisijaisesti ole edistää taiteellista luovuutta Beardsleyn esiin nostamassa merkityksessä, vaan antaa mahdollisuus rakennuskohteiden yksilöllisyyden ymmärtämiseen. Toisaalta suunnittelijoiden luova vapaus ei takaa sitä, että suunnittelukohteesta syntyy asianmukainen tulkinta ja sen myötä esteettisesti laadukas ympäristö.

Hyödyllisimmillään suunnittelun esteettistä ulottuvuutta koskeva keskustelu lienee silloin, kun sen kohteena ovat olemassa olevat ympäristöt ja keskustelua käydään ympäristökritiikin tai esteettisen ympäristökasvatuksen hengessä. Olemassa olevia ympäristöjä arvioimalla on vaikea löytää yleisiä periaatteita hyvän ympäristön muotoilulle, sillä ratkaisujen onnistuneisuus on aina sidoksissa niiden kontekstiin. Silti voidaan ajatella, että suunnitteluinstituutio oppii ja kehittyy hyviä esimerkkejä tutkimalla. Tästä syystä myös arkkitehtuuripoliittisissa ohjelmissa nostetaan usein esimerkinomaisesti esille onnistuneita ympäristökokonaisuuksia. (Mattila 2004.)

Suunnittelussa eri ulottuvuudet ja lähtökohdat kietoutuvat yhteen, minkä vuoksi kommunikatiivista suunnittelua ei voida soveltaa rajattomasti. Koska kaupungin esteettinen muodonanto vaikuttaa kaupungin teknis-toiminnallisiin ominaisuuksiin, suunnittelun esteettistä ulottuvuutta ei voida kokonaan rajata keskustelemaan päätöksenteon ulkopuolelle. Silloin kun esteettinen muodonanto koskettaa suunnittelun eettisiä

ja käytännöllisiä arvovalintoja, suunnittelulle reunaehtoja asettavalle arvokeskustelulle on jätettävä tilaa. Näin on siitäkkin huolimatta, että monet käytännöllis-eettisin perustein tehdyt ratkaisut rajaavat hyvinkin ratkaisevasti kaupungin esteettisen muodonannon mahdollisuuksia. Tällaisia ovat muun muassa päätökset ekologisesta kestävyydestä ja liik-kumismahdollisuuksien tehostamisesta, joiden avulla pyritään tiiviimpään yhdyskuntarakenteeseen.

Vaikka suunnittelun esteettiselle ulottuvuudelle on välttämätöntä asettaa monenlaisia käytännöllisiä reunaehtoja, tiukatkaan reunaehdot eivät välttämättä heikennä lopputuloksen esteettistä laatua. Toisin kuin taiteissa, joiden ihanteena on perinteisesti ollut vapaus käytännöllisistä ja teknis-taloudellisista rajoitteista. Design-aloilla työskentelyn luonteeseen kuuluu teknisten ja käytännöllisten näkökulmien yhdistäminen. Usein oletetaan, että väljästi rakennettu asuinympäristö on kaunis ja luonnonläheinen ja että tiivistävä suunnittelu heikentää ympäristön esteettistä laatua. On kuitenkin syytä muistaa, että ”tiiviyys” voi esteettisenä käsitteenä saada hyvin monenlaisia ilmiäsuja. Osaavien suunnittelijoiden käsissä tiivis kaupunkitila voi muotoutua hyvinkin viihtyisäksi, kun taas väljä ympäristö voi puolestaan muuttua ohjaamattoman kehityksen seurauksena jäsentymättömäksi ja hajanaiseksi. Tiiviyys ja viihtyisyys eivät ole toisensa poissulkevia ominaisuuksia, vaikka tiivistämiseen tähtäävät kaa-voitushankkeet pyritään usein torjumaan kansalaiskeskustelussa vetoamalla tiiviiden betonilähiöiden ankeuteen ja epäviihtyisyyteen. Esimerkiksi Helsingin kantakaupungin asuin ympäristöjen arvostus, joka näkyy myös asuntomarkkinoilla, on jo pitkään todistanut kaupunkimaisen ympäristön viihtyisyydestä. Suunnittelijoille tulisikin suoda mahdollisuuksia luoda myös uusia ja luovia tulkintoja tiiviistä asuin ympäristöstä.

Yhdyskuntarakenteen tiiviyys ei myöskään lähtökohtaisesti sulje pois asukkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa oman elinympäristönsä esteettiseen ilmiäsuun. Vaikka keskusteluperustaisessa vuorovaikutuksessa on puutteita luovaa esteettistä toimintaa ajatellen, kaupunkitilan esteettisessä muodonannossa voidaan harjoittaa vuorovaikutusta ja yhteistyötä muillakin keinoin. Yhdessä tekeminen – esimerkiksi havainnekuvien tai pienoismallien yhteinen työstäminen – sopii etenkin pienimittakaavaisen suunnitteluongelmien ratkaisemiseen.

Vantaan Kartanonkoski on esimerkki uudesta asuinalueesta, jolla on pystytty toteuttamaan melko tiivistä kaupunkia asukkaiden viihtymistä ja esteettistä hyvinvointia edistävällä tavalla. Vaikka kerrostaloasuminen ei kyselytutkimuksissa vastaa suomalaisten asumispreferenssejä, kerrostalovaltainen Kartanonkoski on tutkimusten mukaan saavuttanut asukkaiden suosion (Hentilä & Wiik 2003). Suosiota selittää suurelta osin Kartanonkosken suomalaisittain poikkeuksellisen ilmeikäs ja värikäs kaupunkikuva sekä huolellisesti jäsenneily kaupunkitila.

Pienilläkin lähiympäristön yhteissuunnitteluhankkeilla voi olla suuri merkitys asukkaiden viihtymisen ja esteettisen hyvinvoinnin kannalta. Tiiviissä ympäristössä ja julkisessa kaupunkitilassa tapahtuva esteettinen toiminta ei kuitenkaan voi perustua yksilöiden tai ryhmien vapaaseen itsensä toteuttamiseen tai subjektiiviseen preferenssien tyydyttämiseen. Kaupunkimaisessa ympäristössä yhteissuunnittelun tavoitteena on pyrkiä etsimään ratkaisuja, jotka tyydyttävät kaikkia osapuolia. Myös estetiikan teoriassa on korostettu, että kun puhutaan estetiikasta eikä henkilökohtaisista mieltymyksistä, luovan toiminnan luonteeseen kuuluu jo lähtökohtaisesti pyrkimys saattaa yksilöllinen ilmaisu yleispätevään muotoon, jota tulee arvioida myös julkisesti.

Helsingissä toimiva arkkitehti Peter Tattersall on kehittänyt diplomityössään ryhmätyöskentelyyn perustuvaa wikisuunnittelua, jossa osalliset työستävät suunnitelmiaan vuorovaikutteisesti ja yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa. Jaetun ja yhteisen suunnittelutyön lisäksi osallistujat keskustelevat syntyneistä ratkaisuista ja arvioivat niitä yhdessä. (Tattersall 2010.) Wikisuunnittelussa osalliset asettuvat suunnittelijoiden kanssa samanlaisiin valintatilanteisiin, sillä osalliset eivät voi pelkästään puolustaa omia preferenssejään, vaan heidän on sovittava omat preferenssinsä osaksi kokonaisratkaisua ja saatava ratkaisuille muiden osallistujien hyväksyntä. Wikisuunnittelun välityksellä osalliset voivat välittää omia näkemyksiään suunnittelusta vastaaville asiantuntijoille, mutta samalla osalliset oppivat itse ymmärtämään suunnitteluun liittyviä valintatilanteita ja reunaehtoja. Kuvissa työskentelyä Aalto-yliopiston Design Factoryssa keväällä 2008 järjestetyssä wikisuunnittelutyöpajassa. Työpajan tuloksena syntyi suunnitelma Helsingin Herneasaaresta: pienenomalli ja Tattersallin puhtaaksi piirtämä havainnekuva.

Lopuksi

Esteettisen hyvinvoinnin lisääminen ja sen oikeudenmukainen jakaminen kuuluvat ympäristösuunnittelun ja kaupunkisuunnittelun keskeisiin tavoitteisiin. Vaikka esteettisen hyvinvoinnin käsitteen lanseerannut Monroe Beardsley keskittyy tarkasteluissaan taidemaailmaan, on perusteltua ajatella, että esteettisesti laadukkaat lähiympäristöt ja julkiset kaupunkitilat palvelevat ihmisten esteettistä hyvinvointia ja sen oikeudenmukaista jakautumista taideobjekteja tehokkaammin. Onhan julkinen ympäristö ainakin periaatteessa tasapuolisesti kaikkien kokioiden saavutettavissa – tai toisin päin, esteettisesti laadukas ympäristö tavoittaa sellaisetkin kokijat, jotka eivät muutoin hakeutuisi esteettisten kohteiden pariin. Hyvinvointivaltion suunnitteluperinteelle onkin ollut tyypillistä, että ympäristön esteettistä laatua on pyritty kehittämään erityisesti sellaisilla alueilla, joille ei ole kasautunut hyväosaista ja joilla kulttuurin kulutus on keskimääräistä vähäisempää.

Koska suunnittelun ja kaavoituksen asiantuntijat eivät aina pysty täysin ennakoimaan, millaiset ympäristöt tuottavat ihmisille esteettisiä kokemuksia, esteettisen hyvinvoinnin edistämisen keinoihin tulisi sisällyttää myös vuorovaikutteisen suunnittelun menetelmiä. Sekä vuorovaikutteisen suunnittelun että esteettisen hyvinvoinnin käsitteiden varjopuolena on kuitenkin, että ne voivat saada preferenssiutilitaristisesti

sävyttyneitä tulkintoja. Jos yleisön mieltymykset tuodaan sellaisinaan suunnittelua ohjaaviin toimintaohjelmiin, estetiikka saattaa menettää – kuten Beardsley varoittaa – uuden luomiseen kytkettyvän ominaisuoluonteensa. Esteettinen toiminta saattaa myös kadottaa sille ominaisen julkisen luonteen ja kytköksen yhteisiin ja yleisiin arvoihin. Tällöin uhkana on, ettei suunnittelun lopputuloksena synny tulevaisuuden kulttuuriympäristöjä, vaan pahimmassa tapauksessa ympäristöistä muotoutuu yksittäisten kuluttajien mieltymyksiä heijastelevia kertakäyttötuotteita.

Kommunikatiivisen suunnittelun teoreetikoiden esiintuoma habermaslainen arvokeskustelu tarjoaa mahdollisuuden seuloa yksityisistä preferensseistä ja intresseistä esille yleistettäviä arvoja ja tulkintoja yleisestä edusta, joiden varaan julkisen sektorin suunnittelun ja muun toiminnan tulisi perustua. Habermaslaiseen arvokeskusteluun olisikin syytä turvautua, kun tehdään käytännöllisiä ja normatiivisia valintoja, jotka rajaavat kaupungin esteettistä muodonantoa. Kun puhutaan nimenomaisesti kaupunkiympäristön esteettisten arvojen synnyttämisestä, habermaslaisen järkipärisen keskustelun mahdollisuudet näyttävät rajallisilta. Argumentoiva keskustelu on hyödyllistä jo olemassa olevien kohteiden arvioinnissa, mutta se ei tuota kovin täsmällisiä ohjeita ja suuntaviivoja rakennetun ympäristön esteettisten arvojen lisäämiseksi. Olemassa olevien ympäristöjen arviointi voisi kuitenkin edistää kaupunkisuunnittelun ja kaupunkitilan esteettisen muodonannon kehitystä ja yhteisen ”esteettisen varallisuutemme” kertymistä. Arvokeskustelu palvelee lisäksi ympäristökasvatuksellisia tavoitteita ja voi näin ollen lisätä esteettisen varallisuutemme realisoitumista esteettisinä kokemuksina ja sitä kautta beardsleyläisenä esteettisenä hyvinvointina.

Mikäli kaupunkitilan esteettinen suunnittelu halutaan avata vuorovaikutukselle, vuorovaikutuksen keinoja voidaan laajentaa myös keskusteluun perustuvien menetelmien ulkopuolelle. Keskustelun lisäksi voidaan käyttää erilaisia toiminnallisempia yhteissuunnittelun menetelmiä, joissa ihmiset osallistuvat suunnitteluratkaisujen muotoiluun, visualisointiin, arviointiin ja vertailuun. Tässäkin tapauksessa suunnittelu on yhdeltä osaltaan esteettistä kasvatusta, sillä se edistää osallisten ymmärtämystä siitä, millaiset reunaehdot rajaavat kaupunkitilan suunnittelua. Osallisten ei tarvitse olla suunnitteluhankkeissa ainoastaan oppijoina,

Espoon Säterinmetsään on rakentunut yhteissuunnittelun tuloksena ilmeikkäitä kaupunkipientaloja. Pientaloja rakentaneilla tai rakennuttaneilla asukkailla oli käytössään omia arkkitehteja, ja suunnittelussa tehtiin myös tiivistä yhteistyötä kaupungin suunnitteluorganisaation kanssa. Vaikka yksityiskohdissa näkyy asukkaiden kädenjälki, kaupungin varsin tiukka kaavatason ohjaus on luonut alueelle tiiviin kaupunkirakenteen.

vaan he voivat myös tuoda suunnitteluun ja kaupunkitilan esteettiseen muodonantoon uusia aineksia, joita ei aina ole mahdollista löytää suunnittelun asiantuntijakulttuurin sisältä. Osallisten panos on erityisen tärkeää yksityiskohdissa, jotka jäävät usein liian vähälle huomiolle sekä suunnittelussa että toteutuksessa. Kaupunkilaisten mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa sitouttaa heitä myös havainnoimaan ympäristöään ja huolehtimaan siitä pitkäjänteisesti. Julkishallinnon ympäristösuunnittelulla on varsin vähäiset keinot turvata, että suunnitelmien mukaiset esteettiset arvot toteutuvat ympäristöjen rakentamisvaiheessa. Myös ympäristön kunnossapidon ja arvojen säilymisen varmistaminen on haastavaa. Osallistava suunnittelu tarjoaa yhden vaikutuskeinon: samalla kun suunnittelun osalliset ovat mukana huolehtimassa yhteisestä ympäristöstämme ja turvaamassa esteettisen varallisuutemme säilymistä, heillä on myös mahdollisuus edistää omaa esteettistä hyvinvointiaan luovalla esteettisellä toiminnalla.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Beardsley, Monroe C. 1982: *Aesthetic Welfare, Aesthetic Justice and Educational Policy*. Teoksessa *The Aesthetic Point of View. Selected Essays: Monroe C. Beardsley*. Toimittaneet Michael J. Wreen ja Donald M. Callen. Cornell University Press, Ithaca N.Y.
- Bentham, Jeremy 1962: *Introduction to the Principles of Morals and Legislation* (chapters I–V). Teoksessa *John Stuart Mill: Utilitarianism, including Mill's On Liberty, and Essay on Bentham and Selections from the writings of Jeremy Bentham and John Austin*. Toimittanut Mary Warnock. William Collins Sons & Co., Glasgow.
- Dewey, John 1980: *Art as Experience*. Perigee Books, New York.
- Fischer, Frank 1990: *Technocracy and the Politics of Expertise*. Sage, Newbury Park.
- Forester, John 1993: *Critical Theory, Public Policy and Planning Practice. Toward a Critical Pragmatism*. State University of New York Press, Albany.
- Goodin, Robert E. 1995: *Utilitarianism as a Public Philosophy*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Griffin, James 1986: *Well-being. Its Meaning, Measurement, and Moral Importance*. Clarendon Press, Oxford.
- Habermas, Jürgen 1984: *The Theory of Communicative Action Volume 1. Reason and the Rationalization of Society*. Kääntänyt Thomas McCarthy. (Alkup. teos *Theorie des kommunikativen Handelns, Band 1. Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung*, 1981). Polity Press, Cambridge.
- Habermas, Jürgen 1987: *The Theory of Communicative Action Volume 2. The Critique of Functionalist Reason*. Kääntänyt Thomas McCarthy. (Alkup. teos *Theorie des*

- Kommunikativen Handelns, Band 2. Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft*, 1981). Polity Press, Cambridge.
- Habermas, Jürgen 1990: *Moral Consciousness and Communicative Action*. Kääntäneet Christian Lenhardt & Shiery Weber Nicholse. (Alkup. teos *Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln*, 1983). Polity Press, Cambridge.
- Hall, Peter 1989: *Cities of Tomorrow. An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Blackwell, Oxford.
- Hardin, Russell 1988: *Morality within the Limits of Reason*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Healey, Patsy 1997: *Collaborative Planning. Shaping Places in Fragmented Societies*. Macmillan Press, London.
- Hentilä, Helka-Liisa & Maarit Wiik 2003: *Kaupunkikuva asukkaiden kokemana. Vantaan kokeiluprojektin kuvaus. Suomen ympäristö 619*. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Kant, Immanuel 1952: *The Critique of Judgment*. Kääntänyt James Creed Meredith. (Alkup. teos *Kritik der Urteilskraft*, 1790). Clarendon Press, Oxford.
- Kortteinen, Matti & Matti Tuominen & Mari Vaattovaara 2005: Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. – *Yhteiskuntapolitiikka* 70(2) 2005, 121–131.
- Low, Nicholas 1994: *Planning and Justice*. Teoksessa *Values and Planning*. Toimittanut Huw Thomas. Avebury, Aldershot.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki* (1999/132). [www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132] (viitattu 12.8.2015)
- Mattila, Hanna 2002: Aesthetic Justice and Urban Planning. Who Ought to Have the Right to Design Cities? – *GeoJournal* 58(2–3) 2002, 131–138.
- Mattila, Hanna 2004: Arkkitehtuuripolitiikka osana suomalaisen kaupungin menestysstrategiaa. – *Rakennettu ympäristö* 3/2004, 30–33.
- Mattila, Hanna 2007: Mistä puhutaan, kun puhutaan ympäristön laadusta? Arkkitehtonista laatua kuvaavat käsitteet strategisen ja kommunikatiivisen suunnittelun työvälineinä. Teoksessa *Laatua kaupunkiin*. Toimittanut Liisa Knuuti. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 64. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Puustinen, Sari 2006: *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 34. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Scruton, Roger 1980: *The Aesthetics of Architecture*. Princeton University press, Princeton.
- Shusterman, Richard 2000: *Pragmatist Aesthetics. Living Beauty, Rethinking Art (second edition)*. Rowman & Littlefield, Lanham.
- Sibley, Frank 1993: Esteettiset käsitteet. Teoksessa *Kauneudesta kauhuun. Taide ja filosofia 2*. Toimittaneet Arto Haapala ja Markus Lammenranta. Gaudeamus, Helsinki.
- Tattersall, Peter 2010: *Wikiplanning: Co-Creation in Urban Planning and Design*. Diplomityö. Espoo: Aalto-yliopisto, Insinööritieteiden ja arkkitehtuurin tiedekunta, Arkkitehtuurin laitos. [http://www.slideshare.net/ptatters/diplomity-ptattersall-a4optimised] (viitattu 2.2.2015)
- Taylor, Nigel 1998: *Urban Planning Theory since 1945*. Sage, London.
- White, Stephen K. 1988: *The Recent Work of Jürgen Habermas. Reason, Justice and Modernity*. Cambridge University Press, Cambridge.